

## **Onbewoond, niet onbetwist**

Waarom Canada en Denemarken ruziën om het rotseilandje Hans

Sico van der Meer

Verschenen in: *Atlantisch Perspectief*, jaargang 29, no. 5, 2005, pp. 21-24.

**Diverse Nederlandse media maakten er deze zomer melding van: een diplomatiek relletje tussen Canada en Denemarken met als inzet het onbewoonde en vrijwel ontoegankelijke rotseilandje Hans. Op het eerste gezicht typisch komkommertijdnieuws. Maar waarom laten beide landen zich tot zo'n vreemde ruzie verleiden?**

Hans is een kaal rotseilandje van 1,3 vierkante kilometer en ligt in de Straat van Nares tussen Groenland en Canada. Het eilandje bevindt zich in arctisch gebied, circa 1.100 kilometer ten zuiden van de Noordpool, en is daardoor vrijwel altijd omgeven door ijsmassa's. Waarom laten twee over het algemeen zo nuchtere landen, NAVO-bondgenoten zelfs, zich meeslepen in een op het oog onzinnig conflict over zo'n onbewoond eilandje?

### **Het conflict**

Hans is al bijna betwist gebied sinds het werd ontdekt. In de periode tussen 1850 en 1880 werd het noordpoolgebied verkend door diverse expeditieteams van ontdekkingsreizigers. Zowel de Denen als de Canadezen claimen Hans als eerste te hebben ontdekt. Volgens Denemarken is het eiland niet voor niets genoemd naar de Deense ontdekkingsreiziger Hans Hendrik. De Canadezen beweren echter dat het eiland is ontdekt door Brits-Amerikaanse expedities – als 'erfgenaam' van de Britten zou het eiland daarom Canadees zijn. De waarheid ligt waarschijnlijk in het midden. Ontdekkingsreiziger Hans Hendrik maakte namelijk regelmatig deel uit van Brits-Amerikaanse expedities. Het is dus niet ondenkbaar dat Hans is ontdekt door een gezamenlijke Deens-Brits-Amerikaanse expeditie en toevallig naar het Deense expeditielid is genoemd.

In feite is de hele zeestraat tussen het Canadese eiland Ellesmere en het Deense semi-autonome gebied Groenland voortdurend betwist gebied geweest. Pas in 1973 is een akkoord gesloten waarbij de grens in de Straat van Nares officieel is vastgelegd. Eén probleem bleef echter bestaan: over Hans konden beide landen het ook toen niet eens worden. Er werd simpelweg besloten de beslissing over Hans uit te stellen tot een niet nader gedefinieerd moment. Op detailkaarten van het gebied houdt de grenslijn tussen Canada en Denemarken daarom iets ten zuiden van Hans op en begint pas weer 875 meter verder, iets ten noorden van het eilandje.

Sinds 1973 is nooit enige vooruitgang geboekt in het grensgeschil. Incidenteel, eens in de paar jaar, weten een paar Denen of Canadezen het eilandje te bereiken, waar ze vervolgens hun vlag achterlaten – in de barre weersomstandigheden houden die vlaggen overigens niet lang stand. Echt serieus genomen zijn dit soort acties nooit. Op 20 juli 2005 kwam hier echter verandering in. Dit keer waren het geen groepjes in de buurt vertoevende militairen of wetenschappers die het eilandje kwamen 'claimen', maar was het de Canadese minister van Defensie, Bill Graham, die voet op Hans zette en er naast de Canadese vlag poseerde. "Het lijkt geen twijfel dat dit eiland Canadees is. De Britten hebben het ontdekt aan het begin van de negentiende eeuw en dus hoort het van rechtswege bij de Canadese confederatie", verklaarde hij later standvastig in de media. "We zullen ervoor zorgdragen dat de Denen weten dat dit een deel van het Canadese grondgebied is."<sup>1</sup> De Deense regering tekende direct protest aan bij de Canadese ambassadeur in Kopenhagen. Niet alleen omdat de

uitspraken van Graham niet zouden kloppen – ‘Hans is niet Canadees maar Deens’ – maar ook omdat het bezoek aan het eiland niet was gemeld bij de Deense autoriteiten. De ambassadeur van Denemarken in Canada benadrukte de Deense visie nog eens met een ingezonden artikel in de Canadese krant *Ottawa Citizen*. Daarin riep hij de Canadezen tevens op om het grensconflict aan de onderhandelingstafel op te lossen.<sup>2</sup> Het onderwerp is vervolgens op de agenda gezet voor een gesprek, later dit jaar, tussen de ministers van Buitenlandse Zaken van beide landen. De Canadese minister van Buitenlandse Zaken, Pierre Pettigrew, liet echter al weten dat Canada geen duimbreed zal toegeven inzake de kwestie-Hans.<sup>3</sup>

Voor al op internet heeft het diplomatieke relletje veel rumoer veroorzaakt. Niet alleen brak een Deens-Canadese strijd los met Google-advertenties en speciale websites, maar ook werden op chatpagina's en weblogs veel discussies gevoerd. Hoewel met name aan Canadese zijde soms een serieuze toon werd aangeslagen, had het ‘internetgeweld’ over het algemeen wel een ironische lading.<sup>4</sup>

### **Strategische ligging**

Ook al stelt het relletje al met al weinig voor, de kwestie roept toch een aantal vragen op. Waarom gedraagt een Canadese minister van Defensie zich dermate provocerend; waarom reageren de Denen er zo serieus op; en waarom kunnen beide landen sowieso al decennialang niet tot overeenstemming komen over een op het oog onbetekenend rotseilandje?

Er zijn meerdere redenen te noemen waarom Hans de gemoederen zo doet oplopen. Om te beginnen is de ligging van het rotseilandje van enigszins strategische betekenis. Omdat het vrijwel midden in de Straat van Nares ligt (net iets dichterbij Groenland dan bij Canada) valt deze zeestraat vanaf Hans goed te controleren. Dat klinkt mooier dan het is, want veel scheepvaart komt er niet voorbij: de zeestraat, een schakel in de verbinding tussen de Atlantische Oceaan en de Noordelijke IJszee, is door de arctische omstandigheden vrijwel onbevaarbaar. Maar dat zou wel eens kunnen veranderen. Het geleidelijk opwarmen van het klimaat op aarde is in het arctisch gebied nog duidelijker merkbaar dan elders. Wetenschappers speculeren dat de ijszeeën in het gebied over 75 jaar al ongeveer 150 dagen per jaar bevaarbaar zijn, tegen twintig op dit moment. In dat geval kan de scheepvaartroute om Noord-Amerika heen, ook wel de Noordwestelijke Passage genoemd, een belangrijke verbinding worden tussen de Grote Oceaan en de Atlantische Oceaan. Naast de Zuidwestelijke Passage en het Panamakanaal hebben schepen dan een derde mogelijkheid om van oceaan naar oceaan te varen. Een schip dat tussen Azië en Europa vaart, hoeft in sommige gevallen vierduizend kilometer minder te varen wanneer de Noordwestelijke Passage bruikbaar zou zijn. Ook minister Graham onderstreepte dit belang in de context van zijn tocht naar Hans.<sup>5</sup>

Met het smelten van het ijs worden bovendien de bodemschatten in het gebied toegankelijker. Mogelijk zijn er olie- en gasvoorraden te exploiteren, terwijl ook de visvangst er een economische rol van betekenis kan gaan spelen. Toch blijft de vraag of alleen dit soort speculaties over de toekomst voldoende zijn om twee nuchtere, bevriende landen tot geruzie te brengen.

### **Domino-effect**

Een tweede reden voor Canada om de strijd om Hans niet zomaar op te geven, heeft te maken met de angst voor precedentwerking. Hans is namelijk niet het enige grensgeschil dat Canada heeft. Te gemakkelijk toegeven aan Denemarken kan gevolgen hebben voor andere grensgeschillen, zo wordt in Canada gedacht.

Vooraf met de Verenigde Staten bestaan enkele grensproblemen. Eén daarvan is redelijk vergelijkbaar met de kwestie-Hans. Dit betreft Machias Seal Island, ook al een onbewoond rotseilandje. Hoewel, helemaal onbewoond is het niet: als sinds 1832 staat er een bemande – en door de VS nooit erkende – vuurtoren. Terwijl de meeste vuurtorens in Canada inmiddels met automatische lichten werken en onbemand zijn, is deze vuurtoren bewust bemand gehouden om de claim op het eilandje extra kracht bij te zetten. Het belang van Machias Seal Island, in de Golf van Maine in het zuidoostelijkste puntje van Canada, ligt vooral in de visrijke wateren eromheen.

Een serieuzer grensgeschil tussen Canada en de Verenigde Staten betreft de Beaufort Zee. Er is geen overeenstemming waar de zeegrens tussen Canada en Alaska loopt voor de noordoostkust van beide landen. Terwijl Canada de grens in een rechte lijn wil doortrekken vanaf het vasteland, willen de Verenigde Staten dat de grens rekening houdt met de vorm van de kust – beide zienswijzen maken flink gebiedsverschil uit. Dit grensgeschil is van belang omdat zich in het betwiste gebied aanzienlijke olie- en gasvoorraden bevinden. De Verenigde Staten hebben zelfs al concessies uitgegeven voor oliewinning ter plekke, onder diplomatieke protesten van Canada.<sup>6</sup>

Verder hebben Canada en de Verenigde Staten een grensgeschil over de Dixon Entrance, een zeestraat van tachtig kilometer lang en breed aan de westkust tussen Alaska en Canada. Ook aan de zuidgrens, tussen Canada en de Amerikaanse staat Washington, bestaat een dergelijk geschil. Daar is het de Straat van Juan de Fuca waar onenigheid heerst over de loop van de grens.

Een ander probleem tussen Canada en de Verenigde Staten betreft niet zozeer een grensgeschil, maar is wel de moeite waard om in deze context te noemen: Canada claimt soevereiniteit over bepaalde wateren waar de vaarroute van de Noordwestelijke Passage doorheen loopt. De Verenigde Staten menen dat het om internationale wateren gaat en hebben in het verleden bewust ijsbrekers door de passage laten varen zonder Canada er toestemming voor te vragen. Het is een geschil dat steeds actueler zal worden naarmate de bevaarbaarheid van de Noordwestelijke Passage toeneemt.

Tot slot is er nog onduidelijkheid over de grens tussen Russisch en Canadees zeeterritorium. Tot nu toe is daarbij echter nog geen sprake van een grensgeschil, omdat Rusland noch Canada hebben geprobeerd duidelijkheid te scheppen.

In Canada bestaat de angst dat bij al deze grensgeschillen een soort domino-effect kan optreden: als het land in één geschil toegeeft, zal dat door de precedentwerking die in het internationale recht vaak van belang is ook gevolgen hebben voor andere geschillen. Het is des te meer reden om de claim inzake Hans niet te laten verslappen.<sup>7</sup>

### **Binnenlandse druk**

Naast de strategische belangen en de gevreesde precedentwerking van de kwestie-Hans, speelt ook binnenlandse druk een belangrijke rol. Denemarken is bang dat afstand doen van Hans de nationalistische gevoelens in Groenland zal aanwakken. Groenland is een semi-autonoom gebiedsdeel van Denemarken. Op het terrein van binnenlands beleid is Groenland autonoom, maar de buitenlandse en defensiepolitiek worden door de Deense regering afgehandeld. In bepaalde nationalistische kringen in Groenland wordt echter wel eens gedroomd over volledige onafhankelijkheid. De Deense regering voelt er niets voor om die gevoelens verder aan te wakken, omdat Groenland zowel strategisch als economisch van groot belang is. Als Denemarken ervan wordt beschuldigd Groenlands territorium aan Canada te verkwanzelen, doet dat de Deense zaak geen goed. Het verklaart een deel van de harde opstelling van Denemarken inzake Hans.

In Canada spelen dergelijke binnenlandse belangen ook. Daar staat de regering onder druk van nationalistische en militaire kringen om niet te toegeeflijk te zijn naar Denemarken. In de ogen van deze groepen verwaarloost de politiek al decennialang de zorg voor het Canadese grondgebied. In nationalistisch georiënteerde kringen wordt politieke druk uitgeoefend om de diverse grensgeschillen eindelijk eens op te lossen – in eigen voordeel wel te verstaan. Daarnaast wordt uit nationalistische en militaire hoek druk op de regering uitgeoefend om meer te investeren in de Canadese strijdkrachten. Om de op internet circulerende grap dat Canada een oorlog om Hans wel zal winnen, omdat Denemarken één van de weinige landen ter wereld is met een nóg kleinere krijgsmacht, wordt in deze kringen niet gelachen. Een belangrijk punt van zorg is dat Canada niet in staat is haar uitgestrekte grondgebied te beveiligen. Er wordt druk gelobbyd om meer te investeren in de Canadese strijdkrachten. Vooral de marine en luchtmacht zouden veel meer middelen moeten krijgen om de uitgestrekte eilandgebieden in de arctische zone in de gaten te houden.<sup>8</sup> De Canadese marine beschikt bijvoorbeeld niet eens over een ijsbreker, hoewel dat een vrij noodzakelijk vaartuig is in het arctisch gebied van Canada. De militaire lobby voor meer investeringen in marine en luchtmacht gebruikt vooral het argument dat Canada nu standaardtaken in eigen territorium niet kan uitvoeren; te denken valt aan zoek- en reddingsoperaties, milieubescherming en het handhaven van de wet. De noodzaak om zichtbaar te zijn in eigen gebied, om zodoende territoriale claims van andere landen te bemoeilijken, wordt echter ook nadrukkelijk genoemd.<sup>9</sup>

De huidige liberale regering heeft sinds haar aantreden, eind 2004, al getoond niet doof te zijn voor de militaire en nationalistische lobby. Er is nieuw beleid geformuleerd om op buitenlands en defensiegebied krachtiger dan voorheen van zich te laten horen. De aandacht in het defensiebeleid verschuift van vredesmissies naar verdediging van het eigen grondgebied tegen alle soorten bedreigingen – de aanslagen van 11 september 2001 in de Verenigde Staten worden hierbij ook genoemd. De regering gaat flink investeren in de strijdkrachten, waarbij de noodzaak om ook in arctisch gebied te kunnen opereren niet wordt vergeten.<sup>10</sup> Het lijkt erop dat het wat provocerende bezoek van de minister van Defensie aan Hans deels bedoeld is om aan binnenlandse druk tegemoet te komen. Het toont dat de Canadese regering de nationalistische en militaire pressiegroepen serieus neemt.

### **De toekomst**

Het lijkt niet waarschijnlijk dat het geschil over Hans op korte termijn wordt opgelost. Hoewel het onbewoonde rotseilandje op het eerste gezicht een wat al te onbenullig onderwerp lijkt om ruzie over te maken, spelen op de achtergrond zoveel belangen een rol dat Canada noch Denemarken snel concessies zal doen. Beide landen hebben meer te verliezen bij het doorbreken van de status quo dan bij het handhaven ervan.

Tot een echt conflict zal Hans nooit leiden, maar in de komende jaren zullen ongetwijfeld nog diverse politiek gevoelige bezoeken aan het eilandje worden afgelegd, telkens gepaard gaand met diplomatieke protesten. Aangezien dit soort bezoeken vrijwel alleen zomers mogelijk zijn, spinnen de media er garen bij: in komkommertijd zijn relletjes altijd welkom. De wereld zal nog veel van Hans horen.

**Sico van der Meer is historicus.**

### **Noten**

1. Sara de Slover, 'Denen en Canadezen twisten om Hans', *De Volkskrant*, 6 augustus 2005; 'It's a fine line. Disputing boundaries', *CBC News Online*, 9 augustus 2005, [www.cbc.ca](http://www.cbc.ca).
2. Poul E.D. Kristensen, 'Hans Island', *Ottawa Citizen*, 28 juli 2005.

3. Murray Brewster, 'Canada expects title to Arctic island', *CNews*, 18 augustus 2005, <http://cnews.canoe.ca>.
4. Zie bijvoorbeeld [www.hansislandliberationfront.com](http://www.hansislandliberationfront.com).
5. De Slover, 'Denen en Canadezen twisten om Hans'.
6. Walter B. Parker en John Harlow Byrne, 'Sea changes. Perspectives on Alaska's future under the pending United Nations Convention of the Law of the Sea and the findings of the United States Oceans Commissions Report', paper van het Institute of the North, december 2004.
7. Rob Heubert, 'The return of the Vikings. New challenges for the control of the Canadian North', *Starshell – National publication of the Naval Officers Association of Canada*, jaargang VII (2002) nr. 21.
8. Een fraai voorbeeld van het gedachtegoed in militaire kringen vormt Dianne DeMille, 'Canada's Arctic sovereignty. Denmark's claims in the Arctic', *Canadian American Strategic Review*, maart-mei 2005, [www.sfu.ca/casr](http://www.sfu.ca/casr).
9. Heubert, 'The return of the Vikings'.
10. *A role of pride and influence in the world. Canada's international policy statement*, beleidsdocument, april 2005, [www.dfait-maeci.gc.ca](http://www.dfait-maeci.gc.ca); 'Canada's new foreign policy plan', *CBC News Online*, 21 april 2005, [www.cbc.ca](http://www.cbc.ca).